

Jornada d'estudi i debat: Fons privats en arxius públics

Conceptes generals i tipologies de fons privats

Joan Boadas, Josep Fernández, Josep M. Masachs, Ramon Planes i Manuel Rovira

1. Conceptes generals i tipologies

Fons / Arxiu privat

Conjunt orgànic de documents produïts i/o rebuts en l'exercici de les seves funcions per persones físiques i jurídiques en el transcurs d'activitats no regides pel Dret públic. La Llei d'Arxius estableix que són privats o de propietat privada els arxius i els documents solts pertanyents a persones físiques o jurídiques de Dret privat que exerceixen principalment llurs funcions a Catalunya. La Llei del Patrimoni Cultural Català disposa que formen part del patrimoni documental català els arxius i documents de titularitat privada produïts per persones jurídiques de més de quaranta anys d'antiguitat i per persones físiques de més de cent anys d'antiguitat.

Formant part d'arxius privats, i com a elements integrants d'aquests, es poden trobar documents o conjunts de documents que van ser produïts pels poders públics o per persones físiques i jurídiques en l'exercici de funcions públiques. Els esmentats documents tenen el caràcter de públics perquè la legislació estableix ben clarament que el caràcter públic dels documents no prescriu, amb independència de qui els posseeixi.

Les administracions públiques actuals han estès les seves competències sobre tots els àmbits. En aquest context de predomini de l'esfera pública, s'han revaloritzat aquells arxius que reflecteixen l'esfera més personal i espontània de les persones i les activitats que desenvolupen.

Fons familiars i patrimonials

Són aquells que contenen la documentació generada o rebuda per una o diverses famílies relacionades, durant la successió de diverses generacions, i que són el resultat de la seva vida de relació, de l'actuació de cadascun dels seus membres i de les activitats relacionades amb la formació, administra-

ció i transmissió d'un patrimoni. Els arxius familiars són el resultat, a nivell documental, dels processos d'integració i desmembració de les famílies.

Per família s'entén el grup de persones vinculades per relacions de parentiu que obtenen un reconeixement jurídic segons l'ordenament legal vigent en cada moment històric. Per patrimoni entenem els drets i béns, tant materials com immaterials, incloses les iniciatives empresarials i les activitats professionals, que sustenta la posició econòmica i social de la família i la seva reproducció.

Fons personals

Són aquells que contenen la documentació produïda o rebuda per una persona física en el decurs de les seves activitats, entre els quals tenen un valor específic els documents derivats d'activitats creatives, professionals i socials.

Fons empresarials

Són els que contenen els fons documentals produïts per les organitzacions mercantils o industrials de caràcter públic, mixt o privat en l'exercici de les seves funcions. Els arxius empresarials privats són els produïts per les empreses privades creades a l'empara de la legislació mercantil.

Fons d'associacions

Són els produïts per qualsevol tipus d'entitat, associació o fundació privada en l'exercici de les seves activitats. Dins d'aquesta categoria es pot incloure un gran nombre d'arxius: associacions polítiques i sindicals; col·legis i associacions professionals; entitats esportives, culturals, lúdiques i recreatives; entitats i associacions creades pels diferents moviments de reivindicació social, etcètera.

Observacions

També es poden considerar arxius privats la part dels fons anteriors que, per diverses raons, s'hagin disgregat o restin del fons originari i reuneixin unes condicions d'unitat i homogeneïtat que en permeti l'enregistrament com a fons segons la normativa arxivística.

Es consideren col·leccions els conjunts documentals que no tenen caràcter orgànic, aplegats per una persona o organització amb finalitat expressa. Sovint es troben col·leccions formant part dels arxius privats.

Els fons religiosos i, molt particularment, els de l'Església Catòlica, tot i la seva condició de fons privats, volgudament els hem exclòs del procés de debat i d'anàlisi associat a l'elaboració de la ponència. La seva importància dins el conjunt del patrimoni documental català, les seves característiques tan singulars, derivades del paper primicer i tan diversificat que durant molts segles l'Església ha tingut a Catalunya, i també pel fet que existeixi un canemàs bàsic d'arxius eclesiàstics arreu del país, entenem que fa del tot necessari que aquesta part del nostre patrimoni documental tingui un tractament monogràfic.

2. Els fons documentals privats conservats als arxius públics de Catalunya (1998)

Si volem fer un balanç de quina és la tasca portada a terme fins avui pels arxius de Catalunya en aquest sector del patrimoni documental, cal fer l'esforç d'anar més enllà d'apreciacions massa subjectives o bé d'impressions que solen dependre de pocs casos concrets.

Durant els darrers vint anys, el patrimoni documental català, de provenença pública i privada, accessible als arxius ha augmentat molt notablement. N'és un primer indicador el gran augment del nombre d'arxius que es troben en una situació mínimament normalitzada, arxius que, en un grau major o menor i a partir dels mitjans i de criteris propis de cadascun, han portat i porten a terme la captació de fons documentals.

Els 152 arxius existents a Catalunya l'any 1989 custodiaven 143.000 m. l. de documentació (Directori dels arxius de Catalunya, Departament de Cultura, 1989). El 1999, el nombre d'arxius havia ascendit a 254 i la quantitat de m. l. de documentació, a 317.000 (Directori dels arxius de Catalunya, Departament de Cultura, 1999). Es tracta de xifres que agrupen tota mena de fons i documents, és a dir, tant provinents de l'administració pública com de l'activitat privada. Ara bé, ens confirmen la impressió generalment compartida de la tendència al creixement del volum del patrimoni documental custodiat als arxius del país.

Si volem anar més enllà d'aquestes primeres apreciacions generals, hem de recórrer a l'Estadística d'Arxius, endegada pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya l'any 1999.

2.1 Àmbit d'estudi de l'enquesta

Els quadres adjunts han estat elaborats a partir de l'enquesta sobre els arxius de Catalunya endegada pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya l'any 1999. Les dades corresponen a l'any 1998 i només afecten els arxius històrics i també aquells centres que, alhora,

actuen com a dipòsits de prearxivatge. En són exclosos, en canvi, els arxius que només custodien i tracten documentació administrativa. En total, l'enquesta fou tramesa a 223 arxius, 200 dels quals la van respondre. A l'hora de l'anàlisi dels quadres s'ha de tenir present, per la seva rellevància, que l'Arxiu de la Corona d'Aragó no ha respost l'enquesta, en la línia mantinguda per la direcció d'aquest centre estatal amb les enquestes trameses per la Generalitat de Catalunya.

Les dades hi apareixen organitzades a partir dels "Grups de fons" establerts pel Departament de Cultura (Arxius: butlletí del Servei d'Arxius, núms. 2-3, 1994) i per "Tipus d'arxius", tipologia que no correspon estrictament sempre a la titularitat dels centres (Directori dels arxius de Catalunya, 1999, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1999).

Les dades dels 200 arxius suposen un total de 255.955 metres lineals de documentació.

2.2 Els fons privats conservats als arxius de Catalunya: un percentatge insuficient

Els grups de fons que incloem dins els "fons privats" són els d'associacions i fundacions, comercials i d'empresa, patrimonials i personals. Deixem a part les col·leccions, pel seu caràcter miscel·lani, i els fons religiosos, corresponents d'una manera gairebé exclusiva a l'Església Catòlica, per les seves característiques tan especials.

A partir d'aquestes dades, resulta que el 80,90% de la documentació dels arxius de Catalunya és de provinença pública. El percentatge de la documentació privada és de l'11,39%. Resta a part el 6,56%, que representa els fons religiosos, i un 1,10% de les col·leccions.

Si en lloc dels metres lineals tenim en compte el nombre de fons, resulta que els dos-cents arxius que respongueren l'enquesta custodien un total de 6.878 fons (529 unitats, de fet, són col·leccions), 2.052 dels quals són de provinença pública i 3.356 són privats. Cal afegir-hi 941 fons religiosos i les esmentades 529 col·leccions.

El contrast que hi ha entre les xifres de metres lineals i les de fons, pel que fa al binomi públic-privat, és tan evident que mereix alguns comentaris. Pensem que apunta, d'una banda, com les institucions públiques han produït i produeixen i, alhora, han conservat i conserven força més documentació que el món privat. Al costat d'això, es fa difícil de no qüestionar-se si el concepte de fons aplicat a l'hora de respondre l'enquesta podria no haver estat sempre prou estricte.

No disposem de dades semblants a aquestes per a altres països, unes dades que ens permetrien relativitzar la situació catalana. Ara bé, no ens sembla pas agosarat de concloure que aquests percentatges palesen que els fons documentals de provinença privada encara són insuficient-

ment presents als nostres arxius, sobretot si tenim en compte la importància qualitativa i quantitativa que, a Catalunya, ha tingut i té l'activitat privada dels ciutadans en tots els àmbits de la vida col·lectiva, des del món de l'economia al de la cultura, des de l'activitat política a l'esport. El valor que tenen els fons privats de cara a la preservació de la memòria històrica i la investigació, arreu reconegut, es pot dir que encara creix al nostre país. La peculiar situació política i administrativa de la Catalunya contemporània ha determinat i encara determina que moltes actuacions que en altres contextos són assumides pels poders públics, en el nostre cas siguin endegades des de la iniciativa privada dels ciutadans. Aquest distanciament entre els poders públics i el país real, que ha estat més intens, lògicament, en uns períodes que en altres i que també afecta més uns determinats àmbits que altres, reforça la necessitat de preservar els fons documentals privats des dels nostres arxius.

A més de constatar aquesta presència insuficient dels fons privats als arxius catalans, l'enquesta ens permet entreveure, d'una banda, quins són els grups de fons privats que avui hi són més o menys ben representats i, de l'altra, les diferències que presenten els diversos tipus d'arxius pel que fa a aquests fons.

2.3 La presència desigual dels diversos grups de fons privats als arxius

Tenint present el nombre de fons, el grup de comercials i d'empresa (1.073) i el d'associacions i fundacions (1.071) són, amb diferència, els més ben representats als arxius del país. Atenent les xifres de metres lineals, es destaquen molt els comercials i d'empresa (17.412 m. l.), mentre que per al grup d'associacions i fundacions la xifra és de 4.170 m. l.), la qual cosa també ha d'obeir tant a una producció documental més gran per part de les empreses com al caràcter sovint força més incomplet de molts fons d'associacions. Segueixen a aquests dos grups el dels fons personals (790 fons i 5.516 m. l.) i el de patrimonials (422 fons i 1.507 m. l.).

De les múltiples conclusions possibles d'aquestes xifres, convé que en retinguem les més incontestables: primer, que s'ha incidit d'una manera manifesta en el món dels arxius empresarials, una línia que necessita continuïtat, i, segon, que s'hauria de reforçar encara més la captació dels altres tipus de fons privats perquè les xifres actuals són força més baixes.

2.4 Els fons privats conservats als diversos tipus d'arxius

El paper que tenen o han de tenir les diferents administracions públiques de Catalunya quant al patrimoni documental, la tipologia actual dels arxius i, també, les característiques de l'enquesta determinen que

els tipus d'arxius que més interessa de considerar pel que fa a aquest aspecte siguin els de la Generalitat i els de l'Administració local, dins l'àmbit públic. Pel que fa a l'àmbit privat, ens cenyim als eclesiàstics.

Partint de les xifres de metres lineals de documentació, constatem clarament que els arxius de l'Administració local s'han centrat, gairebé del tot, en els seus propis fons: el 92,24% dels seus fons han estat generats per la mateixa Administració local. Ben altrament, els arxius de la Generalitat presenten una remarcable diversificació: només el 9,21% correspon al grup "Administració de la Generalitat de Catalunya". En correspondència amb aquesta situació, als arxius de l'Administració local el 3,71% de la documentació correspon a fons privats, mentre que als de la Generalitat aquest percentatge s'estira fins al 17,02%. Tant als arxius de la Generalitat com als de l'Administració local, el gruix de material d'aquesta documentació privada correspon al grup de fons comercials i d'empresa (12,41% i 2,65%, respectivament).

Pel que fa als arxius eclesiàstics, destaca molt la seva predilecció pels fons personals (12,09% del total dels seus m. l.), seguits, a força distància, pels patrimonials (2,01%), mentre que els grups d'associacions i fundacions (0,02%) i els comercials i d'empresa (0,03%) hi són molt més escadussers.

Quadre I. Nombre de fons i metres lineals, per grups de fons, als arxius de Catalunya (1998)

	Nombre de fons	%	Metres lineals	%
<i>grups de fons</i>				
Adm. Generalitat de Catalunya	94	1,4	8.988	3,5
Adm. local	454	6,6	101.319	39,6
Adm. perifèrica de l'Estat	79	1,1	23.829	9,3
Adm. reial	56	0,8	859	0,3
Notarials	210	3,1	17.603	6,9
Judicials	318	4,6	41.465	16,2
Registrals	34	0,5	679	0,3
Institucions	807	11,7	12.484	4,9

	Nombre de fons	%	Metres lineals	%
<i>grups de fons</i>				
Religiosos	941	13,7	16.781	6,6
Assoc. i fundacions	1.071	15,6	4.710	1,8
Comercials i d'empresa	1.073	15,6	17.412	6,8
Patrimonials	422	6,1	1.507	0,6
Personals	790	11,5	5.516	2,2
Col·leccions	529	7,7	2.803	1,1
<i>Total</i>	6.878	100	255.955	100

Font: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

Quadre II. Metres lineals de documentació dels diversos grups de fons als arxius de Catalunya (1988)

	Estat	Generalitat	Adm. local	Eclesiàstics	Altres	<i>Total</i>
<i>grups de fons</i>						
Adm. Generalitat de Catalunya	0	8.986	2	0	0	8.988
Adm. local	0	13.679	87.430	0	210	101.319
Adm. perifèrica de l'Estat	6.910	16.915	4	0	0	23.829
Adm. reial	0	476	215	168	0	859
Notarials	0	7.260	991	1.052	8.300	17.603
Judicials	14.500	26.177	439	342	7	41.465
Registrals	0	553	75	5	46	679
Institucions	0	5.391	1.241	235	5.617	12.484

	Estat	Generalitat	Adm. local	Eclesiàstics	Altres	Total
<i>grups de fons</i>						
Religiosos	0	209	60	16.484	28	16.781
Assoc. i fundacions	0	2.267	251	5	2.187	4.710
Comerc. i d'empresa	1.100	12.111	2.509	7	1.685	17.412
Patrimonials	0	632	411	431	33	1.507
Personals	241	1.600	349	2.591	735	5.516
Col·leccions	0	1.364	808	103	528	2.803
<i>Total</i>	22.751	97.620	94.785	21.423	19.376	255.955

Font: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

Quadre III. Repartiment percentual dels metres lineals de la documentació dels diversos tipus d'arxius de Catalunya per grups de fons (1998)

	Estat	Generalitat	Adm. local	Eclesiàstics	Altres	Total
<i>grups de fons</i>						
Adm. Generalitat de Catalunya	0	9,21	0	0	0	3,51
Adm. local	0	14,01	92,24	0	1,08	39,58
Adm. perifèrica de l'Estat	30,37	17,33	0	0	0	9,31
Adm. reial	0	0,49	0,23	0,78	0	0,34
Notarials	0	7,44	1,05	4,91	42,84	6,88
Judicials	63,73	26,82	0,46	1,60	0,04	16,20

	Estat	Generalitat	Adm. local	Eclesiàstics	Altres	Total
<i>grups de fons</i>						
Registrals	0	0,57	0,08	0,02	0,24	0,27
Institucions	0	5,52	1,31	1,10	28,99	4,88
Religiosos	0	0,21	0,06	76,95	0,14	6,56
Assoc. i fund.	0	2,32	0,26	0,02	11,29	1,84
Comerc. i d'empresa	4,83	12,41	2,65	0,03	8,70	6,80
Patrimonials	0	0,65	0,43	2,01	0,17	0,59
Personals	1,06	1,64	0,37	12,09	3,79	2,16
Col·leccions	0	1,40	0,85	0,48	2,73	1,10
<i>Total</i>	100	100	100	100	100	100

Font: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

Quadre IV. Repartiment percentual dels metres lineals de documentació dels grups de fons als diversos tipus d'arxius (1998)

	Estat	Generalitat	Adm. local	Eclesiàstics	Altres	Total
<i>grups de fons</i>						
Adm. Generalitat de Catalunya	0	99,98	0,02	0	0	100
Adm. local	0	13,50	86,29	0	0,21	100
Adm. perifèrica de l'Estat	29	70,98	0,02	0	0	100
Adm. reial	0	55,41	25,03	19,56	0	100
Notarials	0	41,24	5,63	5,98	47,15	100

	Estat	Adm. Generalitat	local	Eclesiàstics	Altres	Total
<i>grups de fons</i>						
Judicials	34,97	63,13	1,06	0,82	0,02	100
Registrals	0	81,44	11,05	0,74	6,77	100
Institucions	0	43,18	9,94	1,88	44,99	100
Religiosos	0	1,25	0,36	98,23	0,17	100
Assoc. i fundacions	0	48,13	5,33	0,11	46,43	100
Comercials i d'empresa	6,32	69,56	14,41	0,04	9,68	100
Patrimonials	0	41,94	27,27	28,60	2,19	100
Personals	4,37	29,01	6,33	46,97	13,32	100
Col·leccions	0	48,66	28,83	3,67	18,84	100
<i>Total</i>	8,89	38,14	37,03	8,37	7,57	100

Font: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

3. La política d'ingrés de fons documentals privats als arxius públics: reflexions i suggeriments

3.1 Introducció

Els arxius públics de Catalunya contenen, ultra la documentació generada per la pròpia activitat de l'administració pública, una gran quantitat de fons documentals procedents de les més diverses activitats de persones físiques i jurídiques (famílies, persones, empreses i associacions) que, globalment, podem qualificar d'arxius privats, per tal com provenen de la iniciativa particular –personal o de grup–, oposada per definició a l'activitat institucional de caràcter públic. A pesar de les dificultats existents per tal de quantificar aquest gènere de fons privats conservats avui als arxius públics catalans, no sembla gens desorbitat afirmar que de cap manera no deuen baixar dels 32.000 metres lineals de documents. Molt probablement ens quedem bastant curts en aquesta estimació.

Aquesta mera constatació ja ens permet, d'una banda, d'adonar-nos de la rellevància quantitativa dels fons privats conservats als arxius públics, circumstància gens negligible a l'hora de tractar de la política arxivística a Catalunya. D'altra banda, obliga a reflexionar seriosament sobre les immenses possibilitats que una massa documental com aquesta ofereix als estudis historiogràfics del nostre país.

Les administracions públiques catalanes han centrat bàsicament la seva intervenció sobre els arxius públics i han deixat sense definir una estratègia d'ingrés i captació de fons privats. La passivitat i la manca de definició han posat en mans de particulars i entitats (i també dels arxivers) la iniciativa individual de salvar molts arxius privats en perill de pèrdua o en fase de destrucció i anihilament. Aquestes accions personals tenen a la pràctica una funció de substitució davant la manca d'estratègies per part de les administracions. En conseqüència, la iniciativa, que en el camp dels arxius públics ha estat lògicament assumida per l'administració, s'ha deixat en gran part als particulars o a la societat en el món dels arxius privats.

Les diferents administracions titulars d'arxius públics han de definir i establir una política global d'actuació sobre els fons privats, un aspecte de la qual es refereix al seu possible ingrés als arxius públics, per tal de garantir-ne la preservació i el tractament. Correspon a les administracions i a la Generalitat de Catalunya la seva coordinació i impuls, l'execució d'un aspecte fonamental d'aquesta política general en relació amb els fons privats: l'elaboració de l'inventari que preveu l'article 60 de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català, en allò que fa referència al patrimoni documental:

“Article 60

Inventari del Patrimoni Cultural Català

1 El Departament de Cultura ha d'elaborar i mantenir l'inventari del Patrimoni Cultural Català, el qual té com a finalitat de permetre la documentació i la recopilació sistemàtiques, la investigació i la difusió de tots els béns que l'integren.

[...]

4 Els museus, les biblioteques, els arxius i els altres centres de dipòsit cultural que informatitzin les dades documentals de llurs fons han d'assegurar i facilitar la viabilitat del traspàs de la informació a l'Inventari del Patrimoni Cultural Català, en el suport i amb el format que siguin determinats pel Departament de Cultura.”

Per tal de tenir un coneixement precís de la realitat, és urgent l'elaboració de l'inventari del conjunt de fons privats catalans, començant pel cens dels fons privats ingressats en arxius públics catalans, que caldria completar amb el cens dels fons privats integrants del patrimoni documental català que per diverses raons es conserven fora de Catalunya (a la resta de l'estat espanyol i a l'estranger).

3.2 Principis generals

3.2.1 Una part dels arxius privats és avui de difícil accés, a causa del desconeixement de la seva existència i/o de la seva localització. Aquesta manca de coneixement afavoreix la possible desaparició dels fons, la seva desmembració, l'exportació il·legal i el comerç incontròlat.

3.2.2 L'administració pública ha de fomentar i estimular l'ingrés dels fons privats als arxius públics, per tal de garantir-ne, primer, la conservació i, després, la seva consulta. Aquesta actuació, tanmateix, hauria d'evitar l'ingrés d'arxius particulars mancats de valor patrimonial o sense una notòria utilitat ni un clar profit cultural.

3.2.3 És convenient desaconsellar, des del punt de vista tècnic, l'acceptació d'adquisicions que ocasionalment es realitzen al servei d'interessos puntuals de caire polític o circumstancial. Aquest tipus d'adquisicions creiem que poden desfigurar la política ordenada d'ingressos de béns integrants del patrimoni documental que tota administració ha de tenir.

3.2.4 La conservació i tractament d'un fons documental privat en un arxiu públic es justifica si el fons es posa a disposició de la ciutadania, per al seu gaudi cultural i per al seu ús científic. Per això, l'ingrés s'hauria de fer en el lloc on l'ús de la documentació assolís el millor rendiment i on es pogués garantir millor el correcte tractament i difusió del fons. Els principals factors per determinar el centre públic receptor haurien de ser: la consideració de la utilitat objectiva del fons, el seu valor patrimonial i històric, la disponibilitat dels recursos necessaris per al seu tractament i difusió i, també, el seu caràcter complementari dins del conjunt de fons que conservi el centre.

3.3 Criteris orientadors per a l'ingrés de fons privats en arxius públics

3.3.1 Estudi de la proposta d'ingrés

L'acceptació d'un fons privat determinat hauria d'anar sempre precedit i avalat per un informe tècnic que justificués les raons per les quals l'administració pública es farà càrrec de la seva conservació, tractament, descripció, difusió, etc. Com és natural, es poden presentar moltes eventualitats col·laterals que caldrà examinar amb detall en cada cas, però es procurarà fugir enèrgicament dels compromisos de caire no professional, dels obertament oportunistes i, no caldria dir-ho, dels merament polítics o circumstancials. Actuar en contra dels arguments professionals i de les conviccions tècniques objectives pot reportar grans inconvenients a curt o a llarg termini.

És important ponderar atentament els valors (cultural, històric, patrimonial) del fons privat abans de la seva acceptació i exercir sense por el dret a declinar l'ofertament rebut si es feia evident que aquells són escassos o fins i tot nuls.

3.3.2 Elaboració d'un document jurídic de recepció

L'administració pública receptora del fons privat pactarà i fixarà per escrit amb el propietari o el titular del fons cedit aquella modalitat jurídica de cessió que millor s'avingui amb la naturalesa de la documentació traspasada, tant si es tracta d'un canvi simple de titularitat (de bé privat a bé públic) com si es concerta alguna de les diverses classes de cessió temporal possibles. Caldrà posar una cura especial en aquells documents que poden generar drets d'autor i propietat intel·lectual, com són ara els gràfics i audiovisuals. El document de cessió hauria d'estipular clarament les condicions de l'accés dels documents cedits, atenent el seu contingut, l'època, les persones i els llocs a què es refereixen. També convindria preveure i fer constar explícitament al conveni que l'arxiu receptor es reserva lliurement les actuacions d'avaluació, tria i selecció de la documentació traspasada.

En els casos en què es pacti una cessió en règim de comodati, amb caducitat fixada, s'ha de preveure la inclusió d'una clàusula especial al conveni de cessió, en virtut de la qual s'estableixin les compensacions que haurà de rebre la institució titular de l'arxiu que hagués estat el centre dipositari.

3.3.3 Disposició dels recursos necessaris

Abans d'acceptar un fons privat, caldria quantificar i avaluar si es disposa dels recursos necessaris -econòmics i també humans- per fer front al seu tractament arxivístic complet i posar-lo finalment a l'abast de la consulta pública en un termini de temps raonable. S'imposa, doncs, un estudi econòmic previ a l'acceptació dels fons privats, per evitar que l'arxiu vagi esdevenint un magatzem ingovernable de paper. En el cas de resultar inviable el compliment de les consideracions esmentades, seria preferible oferir el fons documental a un altre centre arxivístic que pogués adquirir el compromís d'organitzar-lo eficaçment.

No caldria descartar (i en ocasions convindria reclamar) que els titulars dels fons privats ingressats participessin en les despeses econòmiques generades durant el seu tractament i la seva custòdia.

3.3.4 Elecció del centre arxivístic més adient

En pocs casos existeixen criteris absoluts a l'hora de determinar la destinació dels fons privats. Quan els fons tenen una clara adscripció territorial, haurien d'ingressar preferentment a l'arxiu públic del territori

on van ser produïts, en el qual la documentació pot adquirir el seu major valor formatiu, informatiu i també sentimental, sempre i quan existeixin els recursos per fer front al seu tractament integral. La manca d'aquests recursos hauria de comportar l'ingrés del fons privat a l'arxiu públic que en pogués garantir el tractament, tot seguint l'esglaonament territorial administratiu que existeix actualment al nostre país.

Amb tot, la diversa naturalesa i el caràcter heterogeni dels fons privats pot dificultar en ocasions la determinació del seu lloc originari de producció i, per tant, en base al criteri enunciat, el seu ingrés en un determinat arxiu públic. En aquests casos caldria considerar, prèviament a la decisió, altres apreciacions que fessin referència al contingut històric del fons, a la rellevància del productor, als àmbits d'activitat que recull la documentació i al seu abast territorial. Des d'aquests punts de vista és plenament justificada l'existència de centres públics d'àmbit territorial superior al local on les administracions concentrin determinades categories de fons de procedència privada, a partir dels criteris que cada administració estableixi prèviament per als seus diferents centres.

3.3.5 Planificació anticipada dels ingressos

Seria molt recomanable que per part de les administracions públiques, amb la participació activa dels mateixos arxiviers, que haurien de conèixer el nombre i la naturalesa dels fons privats existents al seu àmbit d'actuació, es poguessin planificar els futurs ingressos de fons privats als arxius públics a través d'acords i convenis amb les persones particulars i amb tota mena de grups socials i institucions en actiu (associacions, empreses, ateneus, cambres, etc.) que generen documentació d'interès. Caldria que les administracions posessin una atenció especial en aquells fons produïts per entitats privades d'interès públic (partits polítics, sindicats, gremis, col·legis professionals) que realitzen activitats d'interès públic. D'aquesta manera es podria sensibilitzar i corresponsabilitzar tothom de la conveniència de conservar degudament la documentació generada, i es garantiria també el seu traspàs futur a un arxiu públic a partir del moment que la seva conservació esdevingués problemàtica per raons d'espai o d'altres, o quan per llei natural es dissolguessin i liquidessin aquelles institucions o empreses.

3.3.6 Instruments de descripció

L'elaboració dels instruments de descripció dels fons privats ingressats en arxius públics convindria que fos portada a terme en el temps més breu possible, per tal de donar la merescuda satisfacció, no solament al seus antics titulars que hauran fet la cessió, sinó també a tota la comunitat científica interessada en la consulta i estudi del fons, a la qual

no es pot diferir sine die l'accés a la documentació recentment ingressada. La difusió dels fons privats encara esdevé més urgent arran de la seva naturalesa, perquè moltes vegades afecten zones territorials o llocs diferents i allunyats d'aquells on són conservats.

4. Consideracions finals

La creixent utilització de les noves tecnologies és d'una ajuda inestimable en l'intercanvi d'informació entre els diversos arxius que custodien fons privats, ja que permeten la comunicació dels instruments de descripció, la tramesa de còpies i la reproducció de textos i imatges en uns terminis de temps cada vegada més breus. La difusió del patrimoni documental en resultarà beneficiada extraordinàriament, sobretot si entre el conjunt dels arxius públics es pot trobar la millor manera de comunicar-se recíprocament l'ingrés.

Els fons generats per les institucions públiques poden i han d'acabar tenint, des de la creació dels documents al seu ingrés final en un arxiu històric, un circuit del tot sistematitzat i establert. S'ha de tenir ben present que això no és pas sempre possible, quant als fons privats, pel fet de tractar-se, precisament, de fons privats. La voluntat del titular del fons, tot i que sigui condicionada per la legislació de patrimoni cultural i d'arxius, moltes vegades és i seguirà essent determinant pel que fa a l'ingrés d'un fons en un arxiu públic o altre. Això pot comportar i, no pas infreqüentment, comporta ingressos poc adients amb els criteris tècnicament més assumits o defensats, però aquests casos, que sempre es donaran, no invaliden la necessitat que els arxius públics es dotin d'una política d'ingressos pròpia i, alhora, estableixin un marc de col·laboració que, d'altra banda, pot contribuir a limitar molt les disfuncions derivades de la voluntat dels titulars privats.

Resumen

Los más de 32 kilómetros lineales de fondos documentales privados conservados en los archivos públicos catalanes evidencian la gran importancia de esta documentación tanto para los investigadores como para el conjunto de la ciudadanía. El artículo, además de unas precisiones conceptuales iniciales, indica la tipología de los distintos fondos privados y su distinta ubicación en los archivos públicos. Aporta, también, un conjunto de reflexiones y sugerencias destinadas a establecer unos criterios que sirvan para orientar a los profesionales del sector y a los responsables políticos, ante el ingreso de fondos privados en archivos públicos.

Résumé

Les plus de 32 kilomètres linéaires de fonds documentaires privés conservés aux archives publiques catalanes mettent en évidence la grande importance de cette documentation aussi bien pour les chercheurs que pour l'ensemble des citoyens. L'article, outre des précisions conceptuelles initiales, indique la typologie des différents fonds privés et leur différente position aux archives publiques. Il apporte également un ensemble de réflexions et de suggestions destinées à établir des critères servant à orienter les professionnels du secteur et les responsables politiques, devant l'entrée de fonds privés aux archives publiques.

Summary

The over 32 linear kilometres of private documentary collections preserved in Catalan public archives show the considerable importance of such documentation both for researchers and citizens as a whole. In addition to some initial conceptual points, the article sets out the typology of the various private collections and their varying location in the public archives. It also provides a number of reflections and suggestions directed at laying down some criteria to serve as guidelines for professionals in the sector and for the politicians in charge when private collections are to enter public archives.